

ACTELE DE LIMBAJ EXPRESIVE DIN PERSPECTIVA PRINCIPIULUI PRAGMATIC AL POLITEȚII

RAMONA-MARIA ZVIRID NECULA
Universitatea din București

1. Observații preliminare

1.1. *Obiectul și obiectivele cercetării*

Articolul de față pune în discuție funcționarea actelor verbale expresive, propunând observarea acestora prin prisma mecanismelor de ajustare reciprocă a comportamentului comunicativ al interacțanților. Analiza unui corpus de interacțiuni autentice ilustrează componenta marcată strategică a expresivelor, maniera în care acestea sunt performate și opoziția pentru categoria celor conotate pozitiv sau pentru corespondentele lor negative, reflectând preferința vorbitorilor pentru strategiile politice sau ale impolite pragmatice: pe de o parte, actele expresive conotate favorabil – complimentul, lauda, mulțumirea – corespund strategiilor politice pozitive (accelerarea relațiilor sociale, exagerarea admirației și a interesului față de interlocutor, sublinierea acordului); pe de altă parte, actele expresive cu încărcătură nefavorabilă – insulta, critica, reproșul – se asociază cu strategiile politice negative (menținerea distanței în comunicare, disocierea de ceilalți, afirmarea independenței) sau cu cele specifice impolite pragmatice (de discreditare a interlocutorului), cu efecte dizarmonice în plan social.

1.2. *Prezentarea corpusului studiat*

Corpusul studiat ilustrează limba română vorbită în perioada actuală și se constituie exclusiv din interacțiuni autentice. Principala sursă folosită este reprezentată de schimburi comunicative desprinse din emisiuni televizate înregistrate, pentru care am folosit un sistem de transcriere simplificat. Conversațiile investigate reflectă o paletă variată de activități comunicative: sunt urmărite formele interactive dialogice, cu număr variabil de participanți, formele monologice nefcând obiectul prezentei discuții; unele dintre acestea sunt reprezentative pentru comunicarea directă, în timp ce altele nu presupun coplezența interlocutorilor și sunt mediate de telefon, radio sau televizor; interlocutorii implică și participă la interacțiune prin prisma unor statute diferite, comparabile sau complementare, iar situația de comunicare prezintă grade variabile de formalitate; se remarcă, în plus, diversitatea tematică a conversațiilor.

1.3. *Precizări teoretice și metodologice*

Cadrul teoretic la care ne raportăm este reprezentat de sistemul de politețe propus de Catherine Kerbrat-Orecchioni (1992, 1994, 2005), în care sunt asimilate și completate

modelul clasic de referință aparținând lui Penelope Brown și Stephen C. Levinson (1987) și, implicit, contribuția sociologiei lui Erving Goffman din studiile dedicate interacțiunii (1969, 1973, 1974, 1987). La acestea se adaugă perspectiva modernă asupra conceptului de impolitee, reflectată în volumul colectiv coordonat de Derek Bousfield și Miriam A. Locher (2008), considerat reprezentativ pentru cercetarea pragmatică de dată mai recentă rezervată subiectului. În consecință, adoptăm setul de concepte operaționale fundamentale corespunzătoare abordărilor menționate, dintre care cele mai importante sunt următoarele: imagine individuală (*face*), politee (*politeness*), politee pozitivă (*positive politeness*), imagine/fa pozitivă sau eu pozitiv (*positive face*), politee negativă (*negative politeness*), imagine/fa negativă sau eu negativ (*negative face*), act mângâitor sau valorizant (*face-flattering-act*, notat *FFA*), act amenințator sau devalorizant (*face-threatening-act*, notat *FTA*), act anti-amenințator (sau *anti-FTA*), act autoamenințator (sau *auto-FTA*), impolitee (*impoliteness*).

Politeea este înțeleasă ca un comportament strategic prin care participanții la actele comunicative urmăresc protejarea reciprocă a imaginii lor individuale și înțelegerea unei atmosfere de cooperare. În ceea ce privește specificul actelor verbale expresive, se poate spune că ele contribuie într-o măsură mai mare decât oricare altă clasă de acte de limbaj la controlul vorbitorului asupra imaginii individuale, întrucât atât ameliorarea imaginii cât și deteriorarea acesteia (ambele posibile prin intermediul expresivelor) depind în mod direct de mijloacele și formele de comunicare folosite.

Principala nuanță care se impune vizează disocierea conceptelor complementare de politee și impolitee, dintre care cel de-al doilea corespunde unor preocupări mai recente de revizuire a teoriei tradiționale a politicii și este asociat cu situațiile de deviere de la normele generice ale comportamentului politicos. Dacă politeea presupune demersuri de menținere a unor relații armonioase și de evitare a situațiilor conflictuale în comunicare, impoliteea se manifestă, dimpotrivă, prin folosirea unor procedee cu potențial agresiv, generatoare de tensiuni între indivizi.

În ceea ce privește distribuția diferitelor tipuri de acte de limbaj în cadrul interacțiunii și subordonarea lor față de unul sau de celălalt fenomen, este necesar, de asemenea, aplicarea unor criterii distinctive. Având în vedere complexitatea și eterogenitatea ce caracterizează clasa expresivelor în ansamblu, considerăm utile, în acest sens, sugestiile pe care le oferă clasificarea actelor verbale propusă de Catherine Kerbrat-Orecchioni (1992), după criteriul efectului negativ sau pozitiv pe care îl pot avea asupra imaginii individuale. În cercetarea de față ne interesează nu doar expresivele care corespund actelor (auto)amenințătoare din modelul tradițional al politicii, ci și celelalte subtipuri posibile încadrabile în această clasă (*anti-FTA*, *auto-FFA*). Introduse în variantele ulterioare de rafinare a sistemului elaborat de Brown și Levinson, ele se justifică, în mare măsură, prin dorința de a contracara caracterul excesiv de pesimist al concepției clasice asupra politicii.

2. Realizări ale actelor expresive reglementate de principiul politicii

În alegerea mecanismelor pe care politeea pragmatică le antrenează în comunicarea curentă, se poate discuta despre două mari categorii de strategii, unele orientate către receptor, iar celelalte orientate către emițător. Prima categorie cuprinde exclusiv strategii favorabile receptorului și recomandă, pe de o parte, evitarea sau atenuarea amenințărilor la adresa imaginii celuilalt, iar pe de altă parte, realizarea de acte de tip *anti-FTA* la adresa interlocutorului. Acestea reflectă politeea în sens strict (politeea negativă sau pozitivă corespunzând acțiunilor de menajare sau valorizare a imaginii celuilalt) și sunt considerate mai importante, în practică. Cea de-a doua categorie de strategii, orientate către emițător, pot fi în

favoarea sau în defavoarea acestuia. În primul rând, emitorul trebuie să-și protejeze atât eul pozitiv, cât și eul negativ, salvându-și teritoriul și, în același timp, răspunzând eventualelor atacuri. În al doilea rând, strategiile orientate în defavoarea emitorului afirmă necesitatea de a respecta legea modestiei, prin atenuarea actelor *auto-FFA* și realizarea de acte ameninătoare la adresa propriei imagini.

Cât privește relația dintre cele două categorii de principii, interferențele sunt multiple, ajungându-se, uneori, chiar la situații contradictorii: în raport cu interlocutorul, emitorul trebuie să evite comportamentul cu potențial agresiv (și nu critice) și, mai mult decât atât, să adopte comportamente anti-ameninătoare (și laude, și complimenteze); în raport cu propria persoană, locutorul trebuie să evite comportamentul cu potențial prea agresiv (autocritica explicită) și pe cel marcat anti-ameninător (autolauda), ba chiar să adopte uneori, într-o formă strategică, un comportament autoameninător. Cu alte cuvinte, să lauzi pe cineva este mai convenabil decât să te lauzi pe tine; să te devalorizezi pe tine, în anumite limite, este mai puțin grav decât să-l devalorizezi pe celălalt, ba chiar este de preferat; în plus, devalorizarea celuiălalt este interzisă dacă vrem să rămânem în limitele unui schimb verbal politic.

2.1. Expresivele propriu-zise conotate pozitiv (mecanisme de funcționare)

În linii mari, actele expresive care comportă conotații favorabile sub aspectul conținutului propozițional și al intenției ilocutionare implică strategiile politice pozitive, concentrat asupra valorizării imaginii alocutorului.

2.1.1. Strategia priorității intereselor celuiălalt

Una dintre strategiile fundamentale de politețe privind comportamentul adecvat în raport cu interlocutorii constă în a acorda prioritate intereselor celuiălalt și a lăsa în plan secund propriile interese: „le souci de l'autre est le réquisit fondamental de la communication polie” (Kerbrat-Orecchioni 1992: 190).

Complimentele sau laudele servesc cu succes acestui obiectiv, reprezentând unele dintre cele mai importante acte conotate favorabil, prin intermediul celorlalte locutorii pot face gesturi de politețe la adresa partenerilor implicați în schimbul verbal. Sunt posibile atât realizările explicite, non-ambigue, cât și cele implicite, după cum demonstrează exemplele:

- (1) **1 A: îmi place de tine, ești foarte dragă.**
2 B: mulțumesc.

(Emisiunea televizată „Schimb de mame”)

- (2) **1 A: tot nu-n aleg eu de ce îți tu regimul? sta, că nu: # nu cred că ai nevoie.**
2 B: va::i, mulțumesc din toată inima!

(Emisiunea televizată „Schimb de mame”)

Dincolo de scopul ilocutionar comun, actele de limbaj ilustrate în cele două exemple prezintă diferențe importante la nivelul formei de realizare. Primul compliment este formulat în manieră intensivă, prin intermediul unor structuri superlative, corespunzătoare tehnicilor de politețe *on-record* sau politețe explicită. Celălalt compliment este ilustrativ pentru politețe *off-record* sau implicită, care mizează pe mecanisme ale indirectiei. Strategiile din a doua categorie se dovedesc fi la fel de puternice și de eficiente din punctul de vedere al efectelor perlocutionare precum cele din prima categorie, fapt care se reflectă și în mecanismele de răspuns folosite.

2.1.2. *Strategia maximizării meritelor celuilalt*

În spiritul acordării de prioritate intereselor și imaginii celuilalt, vorbitorii recurg adesea la procedee prin care maximizează meritele interlocutorului, caz în care acte expresive precum laudele sau complimentele capătă o vizibilitate notabilă de exagerare. Participanții la conversație acceptă în mod tacit convenția atribuirii unor merite exagerate, în virtutea reglementărilor comportamentului verbal politicos. Respectiv această strategie de realizare a actelor expresive conotate favorabil din secvențele următoare:

- (3) **1 A:** *fata asta este minunată . este frumoasă , este extrem de sensibil și profund , ceea ce nu se vede la televizor pentru că ea vrea să pară a a, mai rea, dar nu este a a, este nemaipomenit !*

(Emisiunea televizată „Acces direct”)

Nota de exagerare ce caracterizează aprecierile transmise prin intermediul laudelor sau complimentelor din interacțiunile pe care le-am citat este susținută nu doar de semantismul termenilor evaluativi folosiți pentru desemnarea calităților (integrând uneori în sintagme cu efect stilistic sau având conotații superlative), ci și de tiparul sintactic adoptat, multe dintre ele fiind de tip exclamativ sau conținând elemente marcate intonațional.

2.1.3. *Strategia cultivării unei imagini proprii favorabile*

Sistemul de politețe reglementează și comportamentele prin care vorbitorul se preocupă de propria imagine, pe care are obligația de a o proteja în comunicare. În conformitate cu viziunea goffmaniană, mecanismele interacțiunii cu ceilalți presupun demersuri din partea vorbitorilor pentru a crea o impresie bună despre sine, fiecare individ având toate motivele de a-și fixa ca obiectiv controlarea impresiei pe care o produce. Actele expresive, de tipul autolaudei, atent manipulate, pot să contribuie la controlarea imaginii individuale în sensul punerii propriei persoane într-o lumină favorabilă, ca în exemplul de mai jos, în care se remarcă intervențiile sistematice ale vorbitorului B, în sensul transmiterii unei imagini pozitive despre sine:

- (4) **1 A:** *bine v-am găsit stima telespectatorilor. bine a venit domnul Ludovic Spiess. v-am invitat în studio nu numai ca pe un bine cunoscut profesionist al operei, dar și ca pe un profesionist al vitalității. cel puțin în asta e impresia mea privind-vă de-a lungul anilor de la distanță .*

2 B: *am fost și sunt un optimist, am încredere în forța mea, am încredere în sine și în tateea mea. [...] sunt un tip foarte deschis, foarte sociabil.*

(Emisiunea televizată „Profesioniști”)

Deși normele comportamentului politicos lasă loc unor asemenea intervenții, pentru a preveni o posibilă receptare negativă a acestora, sunt necesare anumite precauții din partea locutorului care își asumă actul de autolaudă. Un principiu important al vieții sociale vizează dreptul individului de a aștepta ca partenerii să își respecte și să își trateze corespunzător atunci când posedă anumite atribute sociale. Se impune, însă, respectarea a anumitei legi a modestiei în comunicare, potrivit căreia este de preferat ca vorbitorii să evite elogiile la adresa propriei persoane, iar atunci când ele sunt considerate necesare, să fie realizate într-o manieră cât mai atenuată.

2.2. Expresivele propriu-zise conotate negativ (mecanisme de funcționare)

Dacă actele valorizante se pretează mai degrabă la formulări intensive, după cum am arătat în secțiunea anterioară, actele verbale expresive care vehiculează conotații negative la adresa imaginii destinatarului sunt verbalizate, cel mai adesea, prin procedee de minimizare sau prin mecanisme ale indirectiei.

2.2.1. Strategia minimizării defectelor celuilalt

Strategiilor discutate în secțiunea anterioară li se adaugă o altă, potrivit căreia, simultan cu maximizarea meritelor interlocutorului, eventualele defecte ale acestuia trebuie prezentate într-o manieră atenuată, care să menajeze interesele acestuia și imaginea sa în relațiile interpersonale cu ceilalți participanți la interacțiune. Una dintre acestea vizează litotizarea comportamentului nepoliticos reprezentat de acte de tipul criticii, al reproșului, ce apare ca procedeu substitutiv specific politeții negative:

- (5) **1 A:** *în afară de faptul că a fost un pic vocabularul tău mai extravagant [...] la modul general nu am ce să-ți reproșez.*

(Emisiunea televizată „Schimb de mame”)

2.2.2. Strategia minimizării propriilor merite și a maximizării defectelor

În privința actelor cu potențial autoamenințător, acestea sunt interesante de urmărit atât în planul producerii, cât și în planul receptivității. Se poate considera că ele reflectă cerințele politeții în măsura în care, de obicei, este de preferat să minimalizăm propriile merite, concomitent cu afirmarea și maximizarea defectelor sau cu maximizarea meritelor celuilalt, ca în exemplele de mai jos:

- (6) **1 A:** *cine a făcut primul pas?*
2 B: *el a făcut primul pas, ca întotdeauna. eu sunt mai argoasă, mai rea, și el face întotdeauna primul pas.*

(Emisiunea televizată „Acces Direct”)

Se cuvin semnalate, de asemenea, unele dificultăți legate de performarea actelor de tip autoamenințător în comunicare. Catherine Kerbrat-Orecchioni remarcă natura nepolitică a actelor autodenigrante, prin care emițtorul își plasează interlocutorul într-o postură incomodă, întrucât îl obligă inevitabil la luarea de poziție. Această constrângere este vizibilă într-un exemplu, precum cel de mai jos, în care vorbitorul B încearcă să contracareze efectul negativ pe care l-ar putea avea actul de autocritic asupra imaginii emițtorului:

- (7) **1 A:** *eu nu eram bun [...] nu eram bun, eram egotist [sic!], egoist, capricios. [...] m-am trezit de multe ori vorbind despre mine, dorind să fiu în mijloc, dorind să se vorbească de mine.*
2 B: *dar nu toți actorii sunt cam așa?*
3 A: *da, dar (...) nu era frumos.*

(Emisiunea televizată „Profesioniști”)

2.3. Expresivele marcat ritualice și comportamentul politicos

Așa cum am anunțat anterior, includem în analiza noastră acele acte expresive încadrate în seria mișcărilor rutinizate, precum formulele de salut, formulele de mulțumire și cele prin care se realizează scuzele. Principalele particularități ale acestor acte sunt ocurența predictibilă, natura recurentă, structura fixă, dar și desemantizarea frecventă. Când privește obiectivul lor

primordial, expresivele ritualice funcionează ca mrci lingvistice ale comportamentului politic, în virtutea cruia vorbitorii își manifestă atenția și respectul față de ceilalți.

2.3.1. Schimburile confirmative și strategia interesului datorat celuilalt

Erving Goffman include în rândul ritualurilor confirmative formulele de salut și vorbe despre ritualizarea simpatiei asociate cu identificarea interlocutorului. Autorul afirmă că interpretarea comportamentului adoptat în cazul actului de a se saluta este mai mult sau mai puțin în general și vizează obligația vorbitorilor de a-și manifesta bucuria prilejuită de întâlnirea cu ceilalți. În plus, este pus în discuție semnificația salutului interpretat ca dovadă a orientării favorabile a vorbitorilor unul față de celălalt. Aceasta este subordonată unei alte cerințe a politicii pragmatice, potrivit căreia este necesar să se manifeste interes față de interlocutor. Formulele de salut și eventualele construcții adiacente care reflectă interesul acordat prezenței celuilalt pot fi următoarele în exemple de tipul celor de mai jos, în care, în cadrul unei emisiuni televizate, moderatorul își introduce în scenă invitații prin intermediul unor intervenții relativ elaborate, care conțin formule de salut însoțite de aprecieri la adresa alocutorului:

- (8) **1 A:** *a n scut acum patru luni, dar când o vezi, nu ai zice că e mic . a revenit la greutatea pe care o avea foarte repede, iar acum arată senzațional. daniela ghiorfi dedică tot timpul fetii ei și mamei, dar evident că a fost și timpul, și în timpul și se întoarce la proiectele ei muzicale. daniela și liviu sunt invitații mei și o să ne povestească și mai multe. **bun seara!***
2 B (Livi): ***bun seara, bun seara!***
3 A: *ia uita și-vă la ea! bine a venit!*
4 C (Daniela): ***bun !***
5 A: *bine mersi daniela, cum ai reușit?*

(Emisiunea televizată „Acces Direct”)

Adoptarea unui comportament politic, în mod deosebit în secvențele de deschidere a interacțiunii, îl asigură pe interlocutor de intențiile „pănice” ale emitorului, creând premisele unui schimb verbal armonios, non-conflictual.

Formulele de salut caracteristice prilor finale a unei interacțiuni sunt supuse, la rândul lor, unor constrângeri specifice. În general, o manieră politicoasă de a încheia conversația trebuie să evite încetarea bruscă a schimbului comunicativ, fapt care justifică eventualele structuri repetitive sau cumulul de formule folosite de către participanți, ca în exemplul:

- (9) **1 A:** *mul umesc, mul umesc. am avut o călătorie foarte plăcută (...)*
2 B: *cu mare plăcere, cu mare plăcere doamnă .*
3 A: *vă mulțumesc foarte mult.*
4 B: *să nă tate, numai bine. să ru' mână. o zi bun*
5 A: *o zi bun în continuare, la revedere. ne mai vedem. la revedere.*
6 B: *să ru' mână.*

(Emisiunea televizată „Să te prezint prietenilor”)

Prin prisma constrângerilor impuse de normele politicii și de *managementul imaginii*, încheierea unei interacțiuni se arată a fi o problemă : „Avec l'institution de l' « après vous, je vous en prie », il est parfois difficile de mettre fin à un échange” (Goffman 1974: 37).

2.3.2. Schimburile reparatorii și strategia compensării prejudiciului

În comunicarea curentă, așadar, anumite schimburi reparatorii sunt puse în legătură cu nerespectarea, de către unul dintre participanți, a unei obligații sau cu adoptarea unui

comportament care nu corespunde a tept rilor. Abaterea de la normele de comportament comunicativ i social atrage o serie de probleme, atât pentru cel ofensat, cât i pentru ofensator. Cel care a produs prejudiciul este obligat s i asume un act reparator, iar cel asupra c ruia a fost îndreptat prejudiciul trebuie s acioneze în virtutea anumitor principii i s arate c se raporteaz la un sistem de sanc iuni i de valori. A adar, pentru a respecta dezideratele comportamentului verbal politicos, vorbitorii trebuie s prevad , atunci când situa ia de comunicare o impune, formularea unor acte de limbaj capabile s compenseze prejudiciile aduse interlocutorilor. Red m în continuare un schimb verbal reprezentativ pentru complexitatea mi c rilor conversa ionale necesare realiz rii cu succes a actului reparator al scuzei:

- (10) **1 A:** *m i veronico, ce, te-ai sup rat pe mine?*
2 B: *da, m-am sup rat, c m-ai f cut proast . n-am ajuns s m fac omu' meu proast .*
3 A: *hai s - i spun, fii atent aicea la mine. îmi cer scuze, da? i-mi cer iertare. m ier i? m ier i?*
4 B: *nu dom'le, nu.*
5 A: *deci m ier i sau nu?*
6 B: *nu, am spus nu.*
7 A: *da' de ce nu m ier i? deci mi-am cerut iertare uite pentru vorba care-am spus-o. gata? e bine?*
8 B: *puteam s m descarc i eu i s te fac într-un fel, tii? dar am cei apte ani de-acas .*
9 A: *bun, bun, deci eu am spus, deci m-am desc rcat a a la nervi [...] n-ai vrut s faci de prima dat cum am zis io i gata, asta o fost toat problema.*
10 B: *bine.*
11 A: *deci io ti-am cerut scuze. ti-am cerut, da? pentru chestia asta io vreau s # s accep i m car scuzele, da?*
12 B: *da, bine. gata, te iert.*

(Emisiunea televizat „Schimb de mame”)

Ampla secven interac ional citat ilustreaz o structur mai elaborat a scuzei, care în varianta complet are în componen urm toarele elemente, realizate explicit sau subîn elese: expresia regretului, asigurarea cunoa terii regulilor i, implicit, a sanc iunilor ca urmare a înc lc rii acestora, respingerea verbal a comportamentului necorespunz tor, înso it de disocierea de propria persoan ca urmare a adopt rii unei conduite necorespunz toare sau în dezacord cu regulile i, nu în ultimul rând, angajamentul de a remedia atitudinea sau îndeplinirea unei pedepse. Construc iile care marcheaz insisten a prezint anumite riscuri i pot fi considerate în sine un nou act de impolite e la adresa interlocutorului ofensat, întrucât manifest rile lingvistice ale remu c rii necesit i ele un dozaj strategic.

2.3.3. Alte interven ii rutinizate i strategia recompens rii beneficiului

Uzul formulelor de mul umire în situa ii prototipice în care exigen ele legate de polite e în comunicare impun exprimarea recuno tin ei fa de interlocutor nu ilustreaz mecanisme deosebite de func ionare. În majoritatea cazurilor, acestea se reduc la structura de baz constând în verbul performativ specializat „a mul umi”, folosit cu forma de indicativ prezent pentru persoana I singular sau plural (cu varianta colocvial de influen francez “mersi”), sau la alte construc ii derivate de la tiparul men ionat, al c ror grad de elaborare este dat de complexitatea unit ilor ad ugate (adverbe sau locu iuni „(tare/ foarte) mult”, „frumos”, „din (tot)suflet(ul)/ din (toat) inima()” etc.). Sentimentul de recuno tin poate avea un

obiect concret sau abstract, de obicei fiind vizate acțiuni ale interlocutorilor dintre cele mai variate (oferirea de cadouri/ donații, acordarea de sprijin celuilalt .a.m.d.), așa cum reiese dintr-un exemplu de tipul:

- (11) **1 A:** eu i-am adus parfumul meu.
2 B: mul umesc mult.
3 A: acum într-o alt variantă este aceeași aromă.
4 B: s-a lăsat la cameră.

(Emisiunea televizată „Acces Direct”)

Mult mai interesant este, în schimb, folosirea pseudo-politicoasă ocazional a construcțiilor prin care se realizează acțiuni mulțumirii, specializate ca reacții ale politezii, dar care se pot transforma în reacții ale impolitezii, atunci când se asociază cu o atitudine ironică, așa cum se întâmplă în exemplul:

- (12) **1 A:** am să îți eu o întrebare la dumneavoastră dacă îmi permiteți, doamnă scumpă în fața mea iubit
2 B: nici în fața ta iubit că ești foarte răutăcioasă și nu îți cer vorbești, te rog
3 A: dumneavoastră spuneți că sunteți în fața mea. **m-am iubit botezat. v mulțumesc că m-a iubit în găzduirea aceluia de apă.** dar în fața, nu știu, de curioasă vă întreb, de când am..., am 20 de ani, am împlinit 20 de ani; m-am iubit utat vreodată, a venit la mine cu vreun cadou, cu vreun bombonic, mi-am dat vreodată vreun telefon să mă întrebați dacă mi-e bine, dacă mi-e rău? când eram în spital la filaret, a venit vreodată pe patul meu de spital să mă întrebați ce mă doare sau ce am?

(Emisiunea televizată „Acces Direct”)

În schimbul interacțional observat, contextul dezambiguiază relația tensionată dintre interlocutori – angajată într-un conflict verbal – și intențiile lor ilocutionare reale: este vorba, de fapt, despre o falsă recunoștință; atitudinea asociată acțiunii de mulțumire este trucată, iar beneficiul cruțării îi corespunde formulele de mulțumire este minimalizată și prezentată într-o perspectivă ironică. Un asemenea demers depășește cadrul comportării politicoase, intrând în sfera impolitezii.

3. Concluzii

Cercetarea de față confirmă existența unor presiuni multiple pe care sistemul de politeză le exercită asupra mecanismelor de folosire a actelor de limbaj expresive în comunicare. Am încercat să surprindem în analiza noastră câteva dintre exigențele importante care intervin în alegerea unui tip sau altul de strategii pentru realizarea actelor expresive. Acest proces de selecție solicită competența vorbitorilor, întrucât presupune o evaluare cât mai pertinentă a gradului în care actele de vorbire folosite afectează imaginea participanților la interacțiune. Respectarea de către interacțanți a unui cod care prevede, între altele, protejarea imaginii individuale și a imaginii celorlalți, comportamente numeroase justificabile, de la preocuparea mai generală a vorbitorilor pentru evitarea ostilităților, până la atașamentul natural față de propria imagine sau dorința de a oferi protecție celor din jur.

SURSE

„Acces direct” (emisiune televizată de divertisment).
„Profesioni tii” (emisiune televizată de tip portret).
„Schimb de mame” (emisiune televizată de tip reality-show).
(înregistrări audio-video disponibile online la adresele: accesdirect.al.ro, www.eugeniavoda.ro, <http://www.primatv.ro/emisiuni/schimb-de-mame.html>)

BIBLIOGRAFIE

- Austin, John Langshaw, 1962, *How to do things with words*, Oxford, Oxford University Press.
- Bousfield, Derek, Miriam A. Locher, 2008, *Impoliteness in language. Studies on Its Interplay with Power in Theory and Practice*, Berlin/ New York, Mouton de Gruyter.
- Brown, Penelope, Stephen C. Levinson, 1987, *Politeness. Some universals in language use*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Coulmas, Florian (ed.), 1981, *Conversational Routine. Explorations in standardized communication situations and prepatterned speech*, La Haye, Mouton.
- Goffman, Erving, 1969, *Strategic interaction*, Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Goffman, Erving, 1973, *La mise en scène de la vie quotidienne*, Paris, Minuit.
- Goffman, Erving, 1974, *Les rites d'interaction*, Paris, Minuit.
- Goffman, Erving, 1987, *Façons de parler*, Paris, Minuit.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, 1992/ 1994, *Les interactions verbales*, II/ III, Paris, Armand Colin.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, 2001, *Les actes de langage dans le discours. Theorie et fonctionnement*, Paris, Nathan Université.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, 2005, *Le discours en interaction*, Paris, Armand Colin.
- Searle, John R., 1970, *Speech Acts. An Essay in the Philosophy of Language*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Traverso, Véronique, 2007, *L'analyse des conversations*, Paris, Armand Colin.
- Watts, Richard J., Sachiko Idde, Konrad Enlich, 2005, *Politeness in Language. Studies in its History, Theory and Practice*, Berlin/ New York, Mouton de Gruyter.

EXPRESSIVE SPEECH ACTS AND POLITENESS PRINCIPLE

(Abstract)

The present paper deals with the way in which the performance of expressive speech acts in Romanian reflects particular politeness strategies. The analysis of a series of authentic interactions reveals the fact that, most of the time, face flattering acts (i.e. compliments, thanks) are related to positive politeness strategies, while face threatening acts (i.e. complaints, insults) rather indicates the use of negative politeness strategies, or even impoliteness strategies